

Subjekt a (jeho) „struktura“ / Struktura a („její“) subjekt

Strukturalismus v sobě nese jedno vážné omezení: navzdory všemu objektivnímu spočívá jeho omyl a vlastně bytostná vada v tom, že nezkoumá jen struktury tam, kde jsou k nalezení, ale nezdůvodněně předpokládá, že všechno je struktura. V případě tzv. subjektu to znamená, že ztotožňuje subjekt se strukturou, neboli subjekt považuje za strukturu a nic dalšího, nic jiného než strukturu. Programově odmítá uvažovat o tom, že každá struktura je strukturou něčeho dalšího, co už strukturou není resp. co na strukturu prostě nelze redukovat, převést. Zajisté, je tomu tak především proto, že v případě, že by subjekt byl něčím jiným, něčím víc než (pouhou) strukturou, vzniklo by nutno nebezpečí, že je „sám“ subjekt znovu chápán jako „substance“ – a strukturalismus chce se substančností definitivně skoncovat. V tom však spočívá zmíněná omezenost strukturalismu, totiž že si nedovede položit otázku, zda není přece jen myslitelné cíleně se každé substancializaci chápání „subjektu“ vyhnout, ale přece jen subjekt neredukovat na (pouhou) strukturu. Je příliš snadné a ergo podezřelé se závažným problémům vyhnout tím, že jsou zařazeny do skupiny tzv. problémů jazyka, což znamená, že jsou prohlášeny z věcného hlediska za pseudoproblémy. Jazyk někdy poukazuje také na závažné věcné problémy, které nejsou bytostně spjaty s povahou (přirozených) jazyků a jejich nedokonalostmi. Je přece zvláštní, že se stalo již po dlouhá staletí běžným zvykem (přínejmenším v rámci evropských tradice, zatímco jinde to nikdy nedospělo do takové podoby, která by unesla důkladnější analýzu, takže vše zůstává ve své myšlenkové nevyzrálosti značně skryto) mluvit o tom, že člověk „má“ tělo, ale není tělem, že „má“ duši“, ale není duší, že „má“ vědomí“, ale není vědomím atd. Řekl bych, že se tento „jazykový úzus“ udržuje nikoli pouze nějakou jazykovou setrvačností, ale že má oporu „in re“. Tak např. respekt vůči každé lidské bytosti, a to nezávisle na míře její hendikepovanosti resp. poškozenosti nejen tělesné, ale i duševní, dokonce – jak se v některých krajních případech ukazuje – v nezávislosti na tom, zda je při vědomí, ba dokonce zda je naděje, že se ještě někdy k vědomí probere, se zdá ukazovat na základy hlubší než pouze jazykové. Tyto příklady mají (a musí mít) svou analogičností vliv na naše úvahy o vztahu mezi „subjektem“ a „jeho“ strukturou, která jistě bude odlišná od struktury jeho „těla“ a nepochybně i od struktury jeho „duše“ (resp. – jak je dnes v psychologii zvykem říkat – s jeho „duševními projevy“, včetně vědomí). Řešení jistě nebude v nějaké hypostazi „subjektu“ jako nějaké oddělené „entity“ od ostatních „entit“, jakým i jsou tělo, „duše“ nebo vědomí. Po mém soudu skýtá jisté nadějně možnosti, uznáme-li „subjekt“ jako dějící se „pravé jsoucno“, které „nemá“ jen své aktuální fáze („přítomnosti“), nýbrž také (a zejména) svou „bylost“ i „budost“, přičemž je právě svou „budostí“ zakotveno mimo rámec čehokoli „jsoucno“, ve „světě nepředmětnosti“, a tedy mimo rámec každé myslitelné „struktury“.

(Písek, 060504-1.)